

Pécsi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Ripszám Dóra

Emberkereskedelem az elméletben és a gyakorlatban, különös tekintettel a gyermekek kereskedelmére

PHD Értekezés Tézisei

Témavezető:
Prof. Dr. Gál István László

**Pécs
2023**

1.	A témaválasztás aktualitása	2
2.	Az értekezés célkitűzései	3
3.	A kutatás módszertana	4
4.	Az értekezés áttekintése	5
5.	A kutatás hipotéziseire adott válaszok	6
6.	A kutatás eredményeinek hasznosíthatósága	8
Az értekezés témaiköreiből készült publikációk jegyzék:		10

1. A témaválasztás aktualitása

Ember és kereskedelem. Amennyiben az előbbi tárgya és nem pedig alanya az utóbbinak, akkor ezek a fogalmak a mai gondolkodás számára távoliak és látszólag összeegyeztethetetlenek. A kereskedelem az áruk és szolgáltatások cseréje, a megtermelt javak közvetítése a termelőktől, vagy előállítóktól a fogyasztók számára. Kereskedni általában tárgyakkal, birtokolható, tulajdonolható dolgokkal szokás, vagyis nem emberrel, akire mint személyre gondolunk, többnyire közösséget alkotó, a világot megismerő és alakító, beszéddel és gondolkodással jellemzett, társadalomban élő és ott jogokkal bíró individuumra, 'értelmes' lényre (homo sapiens). Virág György szerint a személyes szabadságától megfosztott tárgyként kezelt, valaki másnak a tulajdonában álló ember rabszolga (a római jog szerint nem is személy, csupán 'homo servus', aki a dolgokkal – res – azonos státusú), piacra vihető, embervásáron árulható, posztmodern változatában akár akciós termékként kezelhető áru ('people for sale'), humanoid konzumcikk.¹

Az emberkereskedelem egy profitorientált, ám ennek ellenére mégis alacsony kockázatú vállalkozás. A hatalmas pénzösszeg, amely belőle származik, lehetővé teszi a bűnözői csoportok számára, hogy gazdasági, társadalmi vagy akár politikai hatalmat szerezzenek, és befolyással bírjanak a világ működésére.²

Az emberkereskedelem korunk egyik kiemelkedően súlyos társadalmi problémája, azonban annak mértékéről nem állapíthatóak meg pontos adatok, mégis számos kutatás szerint egyre jelentősebb számban válnak emberek szervezett bűnözői csoportok által elkövetett munka, vagy szexuális célú kizsákmányolás áldozataivá.³

Az emberkereskedelem egy olyan határokon átnyúló probléma, amely a származási, a rendeltetési és a tranzitországokat is jelentős mértékben érinti, legfontosabb jellemzője, hogy rendkívül szervezett, gyorsan terjedő bűncselekmény. Miután az emberkereskedelem az emberi jogok egyik legsúlyosabb megsértési formája, minden állam kötelessége, hogy határozott lépéseket tegyen annak megelőzése és az elkövetők felelősségre vonásának érdekében.⁴

A büntetőjog a szigorú eszközrendszerével védelmezi az élethez, a testi épséghez, valamint az egészséghez fűződő emberi jogok mellett az emberi szabadságjogokat, mely kapcsán az Európai Unióban az Alapjogi Chartában foglaltak az irányadóak, így valamennyi uniós tagállam kötelessége az ott felsorolt alapjogok biztosítása és védelme. Napjainkban a szervezett bűnözés egyik jól jövedelmező üzletága az emberkereskedelem, mely alapja a szexuális kizsákmányolásnak, a prostitúciónak, a rabszolgamunkának, az emberi szervkereskedelemnek és további súlyos bűncselekményeknek.⁵ A gyermekkereskedelem – a kereskedelmi célú szexuális kizsákmányolást is magában foglalva – az egyik leggyorsabban növekvő és legjөvedelmezőbb bűnözői tevékenység a világon.⁶

¹ Virág György: Áttekintés. In: Gyurkó Szilvia – Virág György (szerk.): Emberpiac. A Magyarországot érintő nemzetközi emberkereskedelem társadalmi, kriminológiai jellemzői. Budapest, ESZTER Alapítvány, 2009. 7-14. o., 7. o.

² Száraz Krisztina: Kényszermunka a modern gazdaságban. = Közgazdaság 2014/1, 213-226. o., 213. o.

³ Bezsenyi Tamás – Katona Noémi – Mátyás Szabolcs – Nyitrai Endre – Frigyer László – Tirts Tibor: A közös nyomozócsoportok hatékonysága az emberkereskedelem elleni küzdelemben. = Kriminológiai Közlemények 2019/15 217-239. o., 217. o.

⁴ Emberkereskedelem.kormany.hu: Emberkereskedelem Elleni Küzdelem – Védtelen Áldozatok <https://emberkereskedelem.kormany.hu/akadalymentes/emberkereskedelem-elleni-kuzdelem-vedtelen-aldozatok> (Letöltés ideje: 2012.10.12.)

⁵ Tóth Mihály – Nagy Zoltán (szerk.): Magyar Büntetőjog; Különös rész. Budapest, Osiris, 2014. 612 o., 112. o.

⁶ Yvonne Rafferty: Child trafficking and commercial sexual exploitation: A review of promising prevention policies and programs. = American Journal of Orthopsychiatry, 2013/4, 559–575. o.

2. Az értekezés célkitűzései

Az értekezésem célja a gyermekkereskedelem arculatának elemzése széleskörű szakirodalom áttekintése révén.

Disszertációmban feltárom a gyermekkereskedelem fogalmi elemeit, röviden áttekintem az emberkereskedelem szabályozásának hazai történetét, átfogóan elemzem az emberkereskedelem és kényszermunka hatályos tényállását. A gyermekek áldozattá válása kapcsán gyermekspecifikusan foglalkozom a kiszolgáltatottsági tényezők jelentőségével, az internet és a közösségi média veszélyeivel, valamint a kísérő nélküli kiskorúak és a kiskorúak jogellenes külföldre vitelének jelenségével. Ezt követően rátérek az egyes kizsákmányolási formák tárgyalására – amiket teljeskörűen felsorolni nem lehet –, melyek a gyermekkereskedelmet jellemzik.

A disszertációm célkitűzései hipotézisek formájában kísérik végig írásomat, melyeket a következőképpen határoztam meg:

1. hipotézis: A szexuális kizsákmányolás céljából megvalósuló gyermekkereskedelem fiú áldozatainak száma elhanyagolható.
2. hipotézis: A gyermekmunka céljából elkövetett gyermekkereskedelem áldozatai jellemzően a 10. életévüket betöltötték.
3. hipotézis: A bűncselekményhez kapcsolódó kizsákmányolás céljából elkövetett gyermekkereskedelem áldozatait gyakran elkövetőként azonosítják.
4. hipotézis: Az emberi test tiltott felhasználása céljából elkövetett gyermekkereskedelem kapcsán elengedhetetlen szerepük van az egészségügyi szakembereknek.
5. hipotézis: A kényszerkoldultatás céljából megvalósuló gyermekkereskedelem áldozattá válásában a család szerepe szignifikáns.
6. hipotézis: Az illegális örökbefogadás mindig gyermekkereskedelemhez kapcsolódik.
7. hipotézis: A póttanyaság csak és kizárólag a gyermekkereskedelem egyik megvalósulási formája.

3. A kutatás módszertana

Az értekezés leíró jellegű, és szekunder kutatáson alapul, amely kapcsán egyaránt használtam fel primer és szekunder forrásokat is.

Kutatásom során elsősorban könyvtári forrásokra támaszkodtam, a témához fűződő terjedelmes mennyiségű hazai és nemzetközi tanulmányok, monográfiák, tanulmánykötetek, a gyermekkereskedelemmel foglalkozó szervezet dokumentumai, jelentései, kommentárok és tankönyvek feldolgozására törekedtem. A témához kapcsolódó releváns hazai és nemzetközi hatályos (néhol a korabeli) jogforrások áttekintésére is sor került. Az idegennyelvű szakirodalom vonatkozásában főként az angol nyelvű forrásokat vizsgáltam meg, de feldolgozásra került horvát, illetve török szakirodalom is.

4. Az értekezés áttekintése

Az értekezésemben a gyermekkereskedelem arculatának elemzésére törekedtem a széleskörű szakirodalom áttekintése révén.

Disszertációmban feltártam a gyermekkereskedelem fogalmi elemeit, röviden áttekintettem az emberkereskedelem szabályozásának hazai történetét, átfogóan elemeztem az emberkereskedelem és kényszermunka hatályos tényállását. A gyermekek áldozattá válása kapcsán gyermekspecifikusan foglalkoztam a kiszolgáltatottsági tényezők jelentőségével, az internet és a közösségi média veszélyeivel, valamint a kísérő nélküli kiskorúak és a kiskorúak jogellenes külföldre vitelének jelenségével. Ezt követően rátértem az egyes kizsákmányolási formák tárgyalására – amiket teljeskörűen felsorolni nem lehet –, melyek a gyermekkereskedelmet jellemzik.

5. A kutatás hipotéziseire adott válaszok

1. hipotézis: A szexuális kizsákmányolás céljából megvalósuló gyermekkereskedelem fiú áldozatainak száma elhanyagolható.

2019. II. félévétől 2021. év végéig egyetlen fiú gyermekáldozat sem szerepel a szexuális célú kizsákmányolás áldozatai között a statisztikában, így az biztos állítható, hogy a fiúk aránya lényegesen elmarad a lány áldozatokétól.⁷ Ennek ellenére mégsem lehet levonni azt a következtetést, hogy a fiúgyermek száma elhanyagolható lenne; egyrészt a vizsgált időszak rövidsége (technikai okokból) nem teszi lehetővé a messzemenő konklúziók levonását, másrészt a szakirodalom rendre felhívja rá a figyelmet, hogy a fiúk esetében a látencia meghaladja a lányokét. Mindazonáltal véleményem szerint egy ilyen jelentőségű bűncselekmény kapcsán egyetlen áldozattá válást sem tekinthetünk elhanyagolhatónak. Összességében tehát megállapítható, hogy a szexuális kizsákmányolás céljából megvalósuló gyermekkereskedelem fiú áldozatainak száma nem elhanyagolható.

2. hipotézis: A gyermekmunka céljából elkövetett gyermekkereskedelem áldozatai jellemzően a 10. életévüket betöltötték.

A munkaerő-kizsákmányolás céljából elkövetett emberkereskedelem áldozatai jellemzően 10. életévüket betöltötték, azonban főként a lányoknál a háztartási munkák kapcsán alacsonyabb életkor is megjelenik.

3. hipotézis: A bűncselekményhez kapcsolódó kizsákmányolás céljából elkövetett gyermekkereskedelem áldozatait gyakran elkövetőként azonosítják.

Az emberkereskedelem áldozatául esett gyermekeket a bűnözői tevékenységre kényszerítés során gyakran hamisan az adott bűncselekmény elkövetőjeként azonosítják, és nem pedig az emberkereskedelem áldozataként, ennek következtében az esetek nagy része nem kerül napvilágra az Európai Unión belül.⁸ Összegezve – a szakirodalmi álláspont alapján – elmondható, hogy a bűncselekményekhez kapcsolódó kizsákmányolás céljából elkövetett gyermekkereskedelem áldozatait gyakran elkövetőként azonosítják.

4. hipotézis: Az emberi test tiltott felhasználása céljából elkövetett gyermekkereskedelem kapcsán elengedhetetlen szerepük van az egészségügyi szakembereknek.

A transzplantáció technikai követelményei annyira félelmetesek, hogy az ilyen tevékenységek titkos végzése gyakorlatilag lehetetlen, hacsak nem vonnak be egészségügyi szakembereket. Annak érdekében, hogy egy szervátültetésnek bármilyen esélye legyen a sikerre, számos kifinomult orvosi eljárást kell lefolytatni, például meg kell határozni a szerv transzplantációra való alkalmasságát, hogy lehetővé váljon a potenciális recipienssekkel való egyezés. Különösen

⁷ A Legfőbb Ügyészség által kezelt egységes nyomozó hatósági és ügyészségi bűnügyi statisztika (ENyÜBS) segítségével kérelemre nyújtott adatszolgáltatás alapján

⁸ EUROPOL: Fighting Child Trafficking: a Main Priority for EU Law Enforcement <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/fighting-child-trafficking-main-priority-for-eu-law-enforcement> (Letöltés ideje: 2023.01.14.)

a helyes szövet- és vértipizálás kritikus fontosságú a donorszervek és a potenciális transzplantált betegek megfeleltetése szempontjából.⁹

5. hipotézis: A kényszerkoldultatás céljából megvalósuló gyermekkereskedelem áldozattá válásában a család szerepe szignifikáns.

A szakirodalmi álláspont alapján megállapítható, hogy a kényszerkoldultatás céljából megvalósuló gyermekkereskedelem áldozattá válásában a család szerepe szignifikáns. Ez jelentkezhet akár a diszfunkcionális családi háttérben, de megnyilvánulhat úgy is, hogy a szülő aktív tevékenységet végez a kereskedelem kapcsán.

6. hipotézis: Az illegális örökbefogadás mindig gyermekkereskedelemhez kapcsolódik.

Amennyiben az illegális örökbefogadás kapcsán megvalósuló cselekmény nem felel meg az emberkereskedelem korábban tárgyalt tényállási elemeinek a 'családi jogállás megsértéséről' beszélhetünk, azonban ha az illegális örökbefogadás az anyagi haszonszerzés tilalmába ütközik véleményem szerint kimeríti a gyermekkereskedelem fogalmát. Tehát nem helytálló az a feltételezés, hogy az illegális örökbefogadás mindig gyermekkereskedelemhez kapcsolódik.

7. hipotézis: A pótanycsere csak és kizárólag a gyermekkereskedelem egyik megvalósulási formája.

Véleményem szerint a dajkaterhesség nem minősül emberkereskedelemnek (azonban a családi jogállás megsértésének tényállását kimeríti), a béranyaság az ellenszolgáltatás nyújtására tekintettel – Czine Ágnessel és Maud de Boer-Buquicchio-val egyetértve – szerintem megvalósítja az emberkereskedelmet.

Nem tartom megfelelő indoknak, hogy a béranyaság azért nem minősül emberkereskedelemnek, mert az ellenszolgáltatás nem a gyermekért történik, hanem magáért a szolgáltatásért (azért, hogy valaki más gyermekét megszüljön), hiszen a béranyaság mindenképpen bevonható az olyan cselekmény fogalma alá, amelynek során egy gyermeket egy személy átad egy másik személynek díjazás fejében, és a hazai emberkereskedelem és kényszermunka tényállása is ezt támasztja alá.

⁹ Alireza Bagheri: Child organ trafficking: global reality and inadequate international response. = Med Health Care and Philos 2016/2, 239-246. o., 241-242. o.

6. A kutatás eredményeinek hasznosíthatósága

a) A jogelmélet számára hasznosítható eredmények

1. Feltártam a gyermekkereskedelem fogalmi elemeit.
2. Rövid áttekintést nyújtottam az emberkereskedelem szabályozásának hazai történetéről.
3. Átfogóan elemeztem az emberkereskedelem és kényszermunka hatályos tényállását.
4. Feltártam azokat a kiszolgáltatottsági tényezőket, amik a gyermekek áldozattá válásának főbb okai a gyermekkereskedelem kapcsán.
5. Feltártam a gyermekkereskedelem toborzásának modern megvalósulási formáit.
6. Vizsgáltam a gyermekkereskedelemhez szorosan kapcsolódó jelenségek, úgymint kísérő nélküli kiskorú, kiskorúak jogellenes külföldre vitele.
7. Feltártam a szexuális kizsákmányolás céljából megvalósuló gyermekkereskedelem speciális jegyeit.
8. Áttekintettem a munkaerő-kizsákmányolás céljából elkövetett gyermekkereskedelem jellegét.
9. Feltártam a bűncselekményhez kapcsolódó kizsákmányolás megállapításának nehézségeit.
10. Kimondtam az egészségügyi szakemberek kiemelt szerepét az emberi test tiltott felhasználása céljából elkövetett gyermekkereskedelem kapcsán.
11. Feltártam a kényszerkoldultatás és gyermekkereskedelem közti összefüggéseket.
12. Bemutattam az illegális örökbefogadás szerepét a gyermekkereskedelemben.
13. Feltártam a béranyaság intézményének emberkereskedelemmel kapcsolatos oldalát.

b) A jogalkotás számára hasznosítható eredmények

1. Véleményem szerint az emberkereskedelem és kényszermunka tényállást a szerteágazó kizsákmányolási formákra tekintettel szükséges lenne módosítani, átláthatóbbá tenni.
2. Szükségesnek tartanám a szűk értelemben vett emberkereskedelem minősített esteinek rögzítését, úgy mint például 'tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére', 'tizenkettedik életévét be nem töltött személy sérelmére' történő elkövetés.
3. Véleményem szerint indokolt lenne mind a jogellenes örökbefogadás, mind pedig a pótyanaság (béranyaság, dajkaanyaság) intézményének szabályait jogszabályi szinten rendezni, megadva ezzel a legalitás-illegalitás kereteit.

c) A jogalkalmazás számára hasznosítható eredmények

1. Feltártam azokat a kiszolgáltatottsági tényezőket, amik a gyermekek áldozattá válásának főbb okai a gyermekkereskedelem kapcsán, mely segítséget nyújthat a megelőzés kapcsán.
2. Feltártam a gyermekkereskedelem toborzásának modern megvalósulási formáit, mely jelentőséggel bír mind a megelőzés, mind pedig a felderítés szempontjából.

3. Vizsgáltam a gyermekkereskedelemhez szorosan kapcsolódó jelenségek, úgymint kísérő nélküli kiskorú, kiskorúak jogellenes külföldre vitele, melyek kapcsán külön figyelmet fordítottam a különféle gyanúokok összegyűjtésére.
4. Feltártam a szexuális kizsákmányolás céljából megvalósuló gyermekkereskedelem speciális jegyeit, felhívva a figyelmet arra, hogy a gyermekotthonban dolgozóknak mekkora felelősség nyomja a vállát.
5. Feltártam a bűncselekményhez kapcsolódó kizsákmányolás megállapításának nehézségeit, külön kiemelve, hogy a rendvédelmi szervek gyakorta tévesen elkövetőként azonosítják az áldozatokat.
6. Feltártam a kényszerkoldultatás és gyermekkereskedelem közti összefüggéseket, melyek kapcsán a rendvédelmi szervek szerepe kiemelendő.

Az értekezés témaiköreiből készült publikációk jegyzék:

- Ripszám Dóra: Kizsákmányolás az emberkereskedelem kapcsán, Büntetőjogi Szemle, VIII. Évfolyam, 2019/2. 79-86. o.
- Ripszám Dóra: A terrorizmus és az emberkereskedelem összefüggései, Büntetőjogi szemle 2020/1. 83-90. o.
- Ripszám Dóra: Emberkereskedelem az interneten, KRE-DIt 2020/1. <http://www.kredit.hu/tanulmanyok/ripszam-dora-emberkereskedelem-az-interneten/>
- Dr. Ripszám Dóra: Human trafficking as an economic activity, Business and economy in the 21st century II.– Conference Proceedings 2020, Pécs, 5-16. o.
- Ripszám Dóra: Munkaerő-kizsákmányolás az emberkereskedelem kapcsán, Rendészet-Tudomány-Aktualitások – konferenciakötet Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest 184-195. o. (ISBN 978-615-5586-75-0)
- Ripszám Dóra: A prostitúció révén történő kizsákmányolás, valamint a szexuális kizsákmányolás más formái az emberkereskedelem kapcsán, Büntetőjogi szemle 2020/2. 113-121. o.
- Ripszám Dóra: Emberkereskedelem az emberi test tiltott felhasználása céljából In: Tóth Dávid - Bendes Ákos László - Diósi Szabolcs - Gáspár Zsolt - Projics Nárcisz - Serbakov Márton Tibor; Szívós Alexander Roland (szerk.): I-II. Konferenciakötet: A pécsi jogász doktoranduszoknak szervezett konferencia előadásai, Pécs, Magyarország: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, Pécs (2021) 124-136. o.
- Prof. Dr. Gál István László - dr. Nagy Melánia - dr. Ripszám Dóra: Gyermekkereskedelem a terrorizmus tükrében In: Mezőfi Nóra - Németh Kornél - Péter Erzsébet - Püspök Krisztián (szerk.): V. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia tanulmánykötet, Nagykanizsa, Magyarország: Pannon Egyetem Nagykanizsai Kampusz (2021) 9-17. o.
- Ripszám Dóra: Kiszolgáltatottsági tényezők, mint a gyermekek áldozattá válásának főbb okai a gyermekkereskedelem kapcsán In: Mezőfi Nóra - Németh Kornél - Péter Erzsébet - Püspök Krisztián (szerk.): V. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia tanulmánykötet, Nagykanizsa, Magyarország: Pannon Egyetem Nagykanizsai Kampusz (2021) 83-93. o.

- A család szerepe a gyermekkereskedelemben In: Nagy Melánia (szerk.): Gyerekekre fókuszálva: Konferenciakötet, Pécs, Magyarország: Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar (2021) 63-74. o.
- Ripszám Dóra: Child trafficking and child labor, Büntetőjogi Szemle 2021/különszám 62-67. o.
- Ripszám Dóra: A gyermekkereskedelem meghatározása, A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar fiatal oktatói és doktoranduszai által szervezett III. Ph.D. Konferencia, Pécs (2022) 167-174. o.
- Ripszám Dóra: Gyermek az emberkereskedelemben, In: Kóhalmi, László (szerk.): PhD Tanulmányok 15., Pécs, Magyarország: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, Pécs (2021) 125-136. o.
- Ripszám Dóra: Gyermekkereskedelem és gyermekmunka, In: Bendes Ákos László - Gáspár Zsolt - Gáti, Balázs – Projics Nárcisz - Tóth Dávid (szerk.): IV. Konferenciakötet: A pécsi jogász doktoranduszoknak szervezett konferencia előadásai, Pécs, Magyarország: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Doktori Iskola (2022) 116-128. o.
- Ripszám Dóra: A gyermekkereskedelem toborzásának modern megvalósulási formái, In: Jakab Bálint - Mezőfi Nóra - Németh Kornél - Péter Erzsébet (szerk.): VI. Turizmus és biztonság nemzetközi tudományos konferencia: Tanulmánykötet, Nagykanizsa, Magyarország: Pannon Egyetem Körforgásos Gazdaság Egyetemi Központ (2022)
- Ripszám Dóra: A közösségi média szerepe a gyermekkereskedelemben, In: Tóth Dávid (szerk.) Az internet és a közösségi média jogi kihívásai – Konferenciakötet, Pécs, Magyarország: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Kriminológiai és Büntetés- végrehajtási Jogi Tanszék (2022) 70-78. o.
- Ripszám Dóra: Az illegális örökbefogadás, különös tekintettel a gyermekkereskedelemben, Magyar Jog, 2022/9. 493-499. o.
- Ripszám Dóra: Határon átnyúló gyermekkereskedelem In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XXIV. A rendkívüli helyzetek biztonsági tényezői. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja (2022) 311-316. o.